

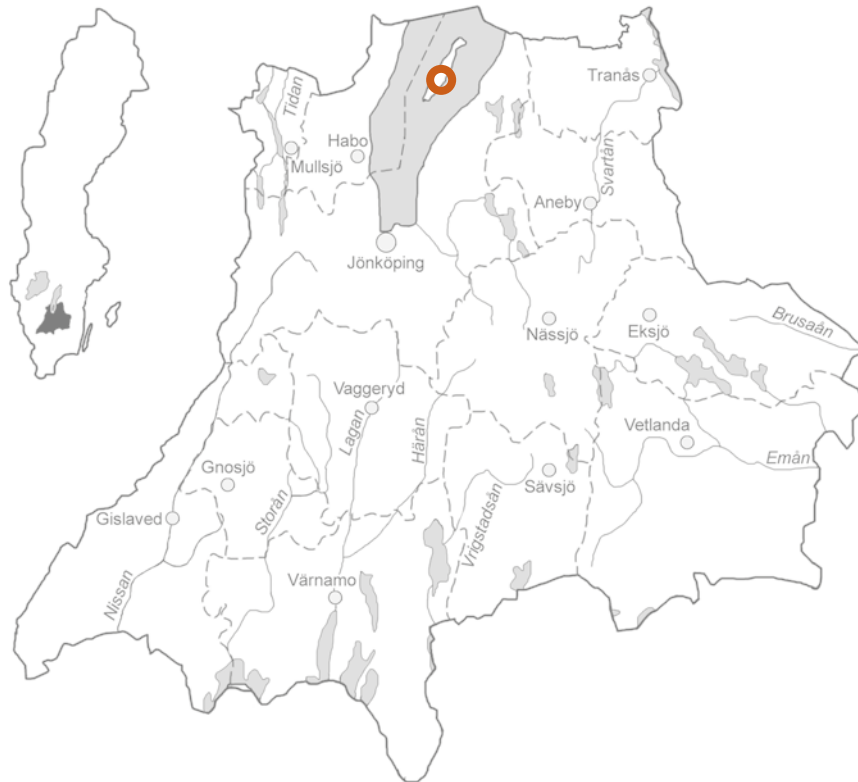
Brahekyrkogården 1:1

Arkeologisk undersökning genom schaktningsövervakning inom fornlämningsområde till L1971:2355, Boplats och L1971:2448, Grav övrig, fastigheten Brahekyrkogården 1:1, Visingsö socken, Jönköpings kommun, Jönköpings län

Brahekyrkogården 1:1

Arkeologisk undersökning genom schaktningsövervakning inom fornlämningsområde till L1971:2355, Boplats och L1971:2448, Grav övrig, fastigheten Brahekyrkogården 1:1, Visingsö socken, Jönköpings kommun, Jönköpings län

Jönköpings läns museums dnr: 2022-283
Länsstyrelsens dnr: 431-5540-2022

Rapport, foto och ritningar: Anna Ödeén
Rapportgranskning: Mikael Nordström
Grafisk mall: Anna Stålhammar
Distribution: Digital pdf

Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping
Tel: 036-30 18 00
E-post: info@jkpglm.se
www.jkpglm.se

Upphovsrätt, om inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY. Villkor finns tillgänglig på <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed sv>.

Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor, Geografiska Grunddata samt Geodata (FUK) är återgivna enligt tillstånd: Fastighetskartan © Lantmäteriet. Ärende nr MS2007/04833, nr MS2012/03742 samt dnr i2012/1091. Terrängkartan, samt GSD-Översiktskartan: Lantmäteriet (CC0).

ISSN: 1103-4076

© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2022

Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning	7
Målsättning och metod	7
Topografi	8
Fornlämnings- och kulturmiljö	8
Tidigare undersökningar	10
Resultat	10
Schakt för provisorisk oljeledning	10
Fynd	10
Administrativa uppgifter	11
Referenser	12
Arkiv	12
Tryckta källor och litteratur	12

DEN UPDRAGSARKEOLOGISKA PROCESSEN

Uppdragsarkeologin regleras av 2 kap. 10–14§§ i Kulturmiljölagen samt genom allmänna råd och föreskrifter. Arkeologiska uppdrag indelas i flera etapper: arkeologisk utredning, förundersökning och undersökning. Processen syftar i första hand till att bevara fornlämningarna, vilket är grundtanken i kulturmiljölagen.

Arkeologisk utredning

Arkeologisk utredning brukar göras i två steg. Den första etappen, steg 1 (AU1), innebär att befintlig kunskap i form av arkivmaterial, äldre handlingar och historiska kartor samt litteratur och uppgifter om tidigare undersökningar sammanställs med syfte att se om fornlämningar berörs av arbetsföretaget. Därtill görs en fältinventering i syfte att lokalisera tidigare okända fornlämningar. Steg 2 (AU2) utgör den del som innebär markningrepp i form av sökschakt med grävmaskin och provrutsgrävning. Om det konstateras förekomst av fornlämningar så kan dessa, om de inte kan bevaras, gå vidare till en arkeologisk förundersökning.

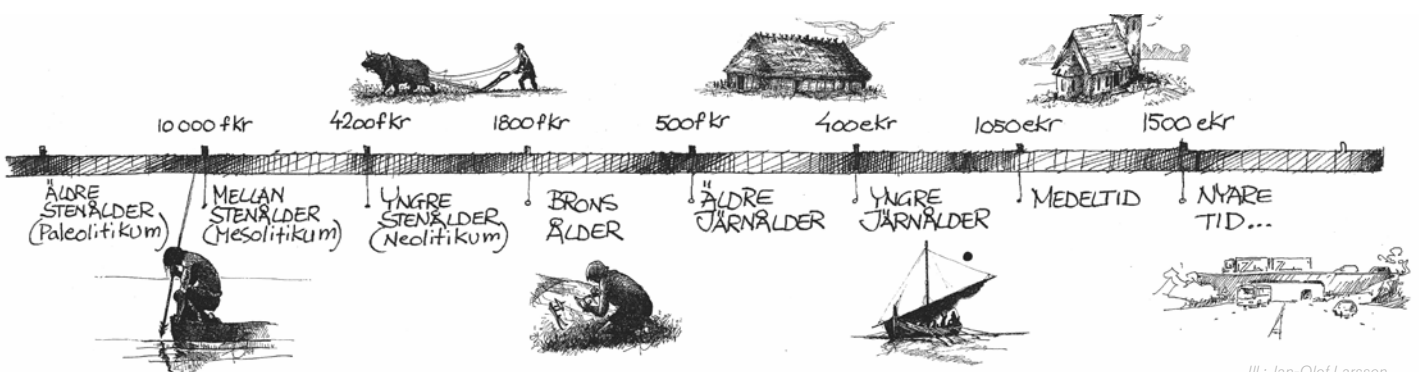
Arkeologisk förundersökning

En arkeologisk förundersökning (FU) syftar till att fastställa och beskriva fornlämningens karaktär, datering, utbredning och komplexitet samt att ta till vara fynd. Resultaten ska kunna ligga till grund för länsstyrelsens bedömning av kunskapspotentialen inför kommande beslut om tillstånd till ingrepp i en fornlämning. Förundersökningen ska också ge underlag för företagarens (exploatörens) vidare planering. Om fornlämningen efter förundersökning bedöms vara välbevarad och ha vetenskaplig potential går det vidare till nästa steg i processen - en arkeologisk undersökning.

Arkeologisk undersökning

En arkeologisk undersökning (UN) utförs med anledning av att en fornlämning behöver tas bort. Syftet med en arkeologisk undersökning är att dokumentera en fornlämning, ta till vara fornynd, rapportera och förmedla resultaten för att skapa kunskap av relevans för myndigheter, forskning och allmänhet. Dokumentationsmaterialet och fynden ska bevaras för framtiden samt tolkas vetenskapligt och infogas i ett kulturhistoriskt sammanhang. Undersökningen innebär att hela eller delar av fornlämningen slutgiltigt tas bort. Efter att fornlämningen tagits bort är marken fri att exploatera ur fornlämningssynpunkt.

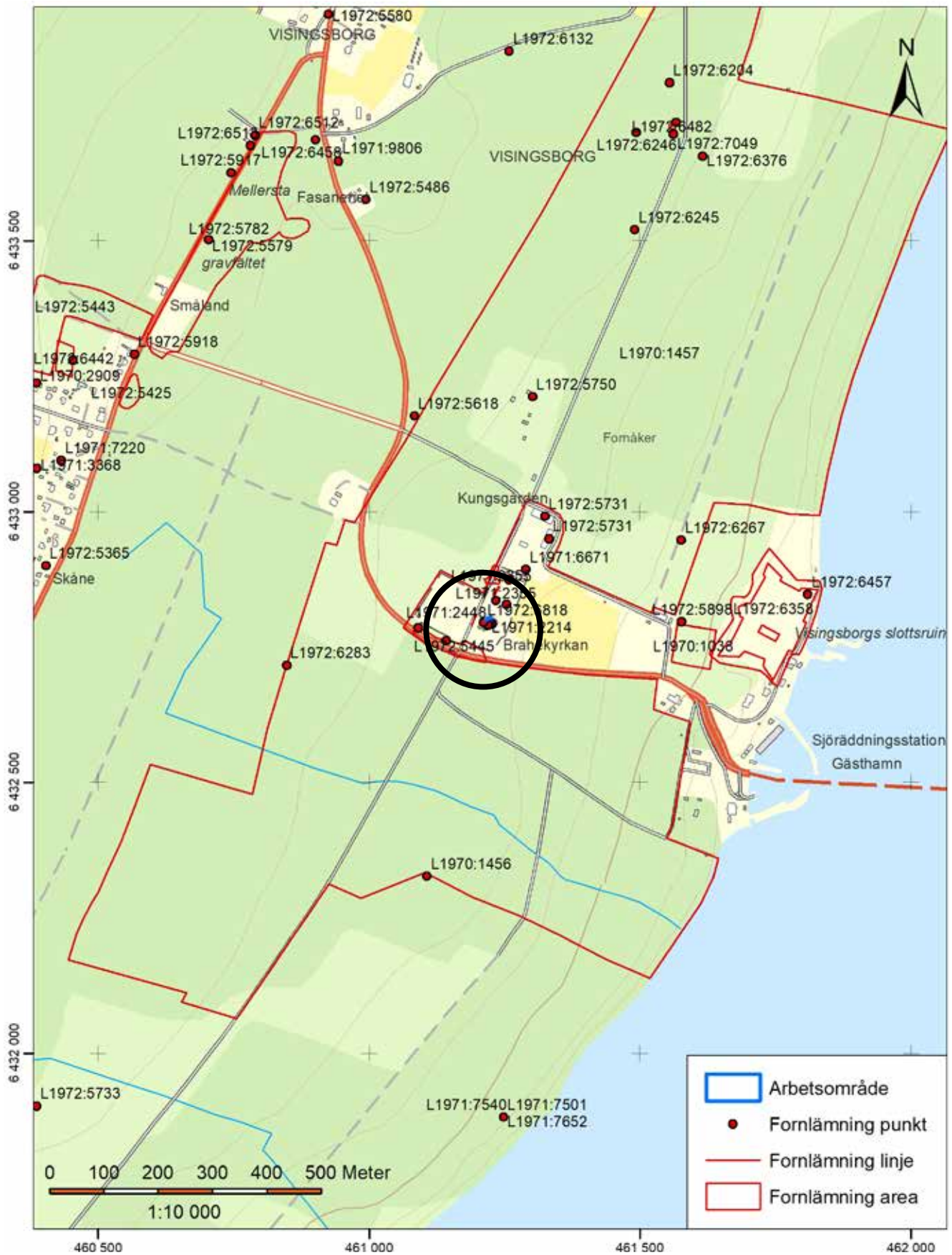
Mer information om den uppdragsarkeologiska processen finns på Riksantikvarieämbetets hemsida.

Sammanfattning

En arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning har genomförts vid Brahekyrkan på Visingsö. Anledningen var att en tillfällig oljeledning skulle grävas ned intill kyrkans långhusvägg.

Schaktet genomsöktes med metalldetektor och fyllningen sållades. Endast sentida fynd gjordes, inga förhistoriska eller medeltida konstruktioner eller gravar påträffades.

Figur 1. Utdrag ur ekonomiska kartans blad 64E 3gS. Skala 1:10 000. Den svarta cirkeln visar platsen för undersökningen.

Inledning

I december 2022 genomförde Jönköpings läns museum en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning vid Brahekyrkan på Visingsö. Den aktuella fastigheten är Brahekyrkogården 1:1. Anledning till undersökningen var från början Svenska kyrkans planer på att gräva upp och ta bort en oljetank om cirka 5 kubikmeter. Dessutom skulle en provisorisk oljeledning grävas ned utmed kyrkans norra långhusvägg. Detta kom dock senare att ändras och det blev endast ledningen till den tillfälliga oljetanken som grävdes ned och upptagandet av den äldre oljetanken sköts på framtiden.

Uppdraget har utförts på begäran av Gränna-Visingsö pastorat. Fält- och rapportansvarig var Anna Ödeén, antikvarie vid Jönköpings läns museum.

Den aktuella undersökningsytan var 4 kvadratmeter.

Målsättning och metod

Målsättningen med undersökningen var att dokumentera eventuella framkomna fornlämningar eller fynd. Om omfattande lämningar påträffades skulle arbetet avbrytas och Länsstyrelsen kontaktas.

Figur 2. Översikt över arbetsområdet. Här syns den tillfälligt uppställda oljetanken. Foto från nordöst.

Metoden som användes var dels genomgång av massor och sållning av dessa, dels metalldetektering. Den undersökta ytan mättes in digitalt med nätverks RTK och resultatet fotograferades också för dokumentation.

Topografi

Det aktuella området ligger inom kyrkogården till Brahekyrkan som ligger relativt flackt på kanten till Visingsö höjdrön. Därefter sluttar marken något mot Vättern som ligger omkring 500 meter i östlig riktning (figur 1).

Kyrkogården omges av skog, betående av främst bok och ek, i samtliga riktningar utom österut där det är öppna betesmarker.

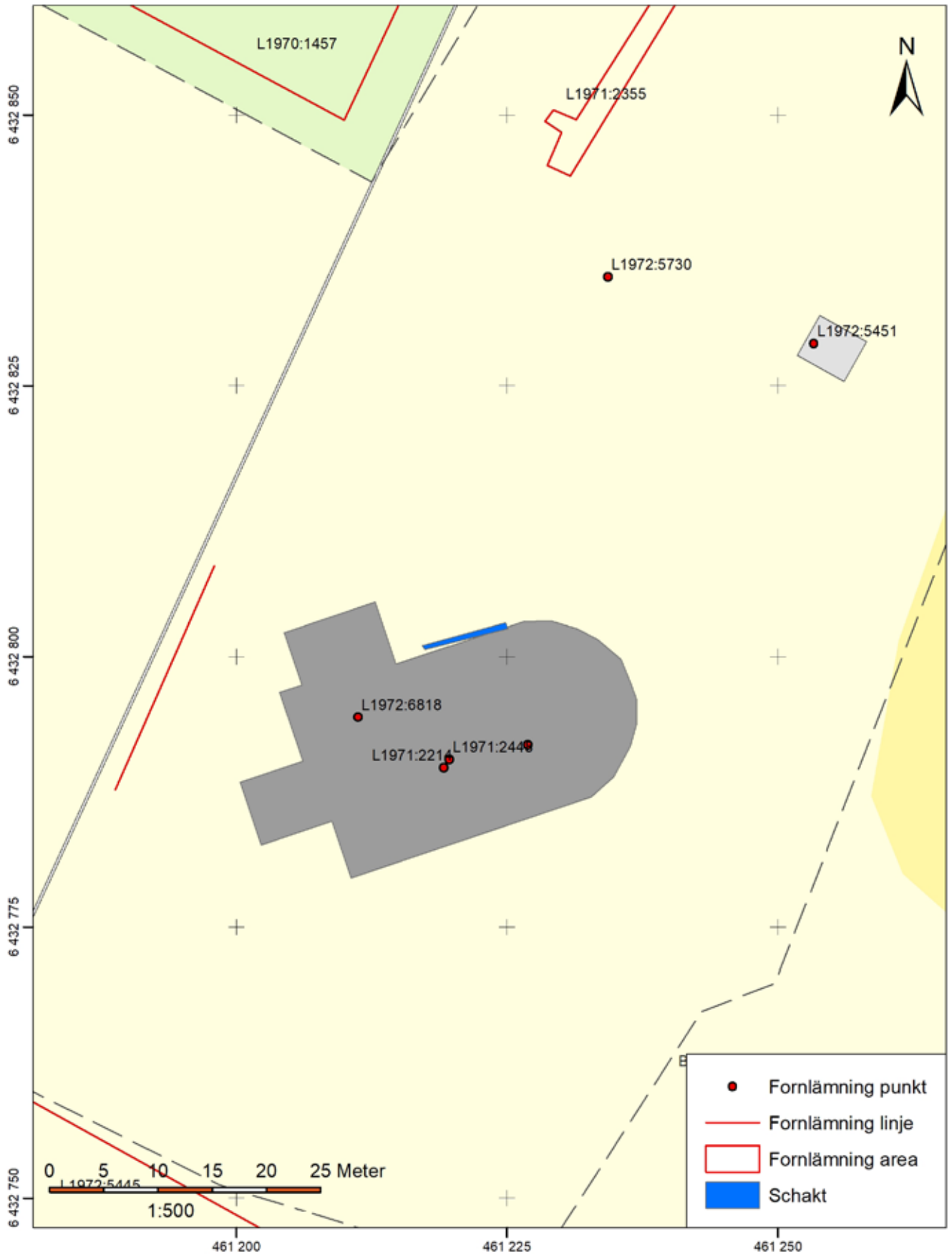
Jordarten i området består av sand och grovmo och bergarten utgörs av Visingsöformationen.

Fornlämnings- och kulturmiljö

Området runt Brahekyrkan är rikt på fornlämningar och de undersökningar som genomförts under senare år har resulterat i ett långhus från tiden runt Kristi födelse, ett stort antal boplatsläm-

Figur 3. Här ses fyllningen i schaktet samt det gula plastbandet som visar en elkabel.

Figur 4. Plan som visar hur schaktet grävdes i förhållande till kyrkan.

ningar, kulturlager, senvikingtida och medeltida gravar, delar av en så kallad Eskilstunakista samt inte minst fynden av två guldgubbar från vendeltid. För referenser se nedan.

Tidigare undersökningar

Ett antal undersökningar har gjorts dels inne i kyrkan och strax intill det här aktuella arbetsområdet, dels i kyrkans närområde. Inne i kyrkan gjordes en undersökning 2002 och en 2005 (Jansson 2005 och Ödeén 2008).

I närområdet har också flera fynd och insatser gjorts genom åren (Areslätt 1984, Ödeén 2006, Jansson och Gustafsson 2009).

Resultat

Schakt för provisorisk oljeledning

Inför vintern 2022–23 krävdes att en tillfällig oljetank placerades i anslutning till kyrkan för att få tillgång till bränsle och därmed värma upp kyrkorummet. Tanken ställdes upp i hörnet mellan sakristian och långhuset, norr om kyrkan. Fram till denna skulle en oljeledning läggas ned och en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning genomfördes vid nedgrävningen av denna.

Schaktet som grävdes var 8 meter långt, 0,3–0,5 meter brett och 0,3–0,4 meter djupt. Det låg parallellt och intill den norra långhusväggen utanför kyrkan (figur 4).

Intill kyrkväggen hade tidigare både en elkabel och en tråd tillhörig en åskledare grävts ner. På grund av detta var jordmaterialet i schaktet mycket omrört. Till större delen utgjordes det också av fyllnadsmassor bestående av sand och grus. I norra kanten av schaktet kunde dock ett mer humöst lager ses. I detta framkom obrända ben, bland annat ett lårben, tegel, kopparklipp, kalkputs och järnspikar. Allt detta bedömdes vara från nyare tid. Kopparklippen bör höra till takläggningen av kyrkan.

Ledningarna som var nedgrävda sedan tidigare i schaktet försvårade metalldeteketeringen. Men de uppgrävda massorna söktes igenom och resultatet av detta var järnspik och kopparklipp. I övrigt sållades den mer humösa fyllningen i schaktet.

Fynd

Endast recenta fynd och visst omrört skelettmaterial från kyrkogården påträffades vid undersökningen, detta insamlades ej utan lades tillbaka i schaktet.

Figur 5. Exempel på de kopparklipp som hittades i schaktet. Verklig storlek är cirka 2 cm.

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr: 431-5540-2022
Länsstyrelsens beslutsdatum: 2022-11-22
Jönköpings läns museums dnr: 2022-283
Uppdragsgivare: Gräna-Visingsö pastorat
Fält- och rapportansvarig: Anna Ödeén
Rapportgranskning: Ann-Marie Nordman
Fältpersonal: Anna Ödeén
Fältarbetstid: 2022-12-12–2022-12-12
Län: Jönköpings län
Kommun: Jönköpings kommun
Socken: Visingsö socken
Fastighetsbeteckning: Brahekyrkogården 1:1
Koordinater: N: 6432809 E:461200
Koordinatsystem: Sweref 99 TM
Höjdsystem: RH 2000
Undersökningsyta: 4 m²
Fornlämningsnummer: L1971:2355 och L1971:2448
Fornlämningstyp: Boplats och grav, övrig
Tidsperiod: -
Fynd nr: -
Tidigare undersökningar: Jönköpings läns museums
diarienummer: Arkeologiska
förundersökningar: 1995-446,
1995-668, 2005-207; Ar-
keologiska undersökningar:
1995-507, 1996-78, 2002-92,
2005-299 och 2005-257.

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv.

Referenser

Arkiv

Jönköpings läns museum (JLM)

Riksantikvarieämbetet, Stockholm (RAÄ)

Kulturmiljöregistret, Fornsök: <https://app.raa.se/open/fornsok/>

Tryckta källor och litteratur

Areslätt, Tomas. 1984. *Stenfyndet på Brahekyrkans kyrkogård*. Visingsö församlingskrönika. Advent 1987–Advent 1988. Årgång 46. Visingsö

Jansson, Kristina. 2005. *Gravplats en trappa ner. Särskild arkeologisk undersökning. Tolv gravar och en guldgubbe påträffade i Brahekyrkans kor inför byggnation av en brandutrymningstrappa. Visingsö socken i Jönköpings kommun, Jönköpings län*. Jönköpings läns museum, arkeologisk rapport 2005:41. Jönköping.

Jansson, Kristina och Gustafsson, Agneta. 2009. *Boplats och långhus - tusen år vid Brahekyrkan. Arkeologiska för- och slutundersökningar av RAÄ 122, utmed länsväg 1001, Visingsö socken i Jönköpings kommun, Jönköpings län*. Jönköpings läns museum. Arkeologisk rapport 2009:81. Jönköping.

Ödeén, Anna. 2006. *Nio härdar och en stenpackning. Arkeologisk schaktkontroll i samband med ledningsdragning och anläggande av en nätstation inom fastigheterna Visingsbor 1:1 och 3:1, Visingsö socken i Jönköpings kommun, Jönköpings län*. Jönköpings läns museum. Arkeologisk rapport 2006:19. Jönköping.

- 2008. *"...i Kyrkan, där stark svamp från söndag till söndag uppväxer". Arkeologisk för- och slutundersökning inför markgrepp i samband med klimatförbättrande åtgärder i Brahekyrkan. Visingsö socken, Jönköpings kommun, Jönköpings län*. Jönköpings läns museum. Arkeologisk rapport 2008:06. Jönköping.

En arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning har genomförts vid Brahekyrkan på Visingsö. Anledningen var att en tillfällig oljeledning skulle grävas ned intill kyrkans långhusvägg.

Schaktet genomsöktes med metalldetektor och fyllningen sållades. Endast sentida fynd gjordes, inga förhistoriska eller medeltida konstruktioner eller gravar påträffades.

